

Friedman, Hayek'e Meydan Okuyor¹

Mark Skousen

Ekonomist

Çeviren: Ünsal Çetin

Liberal Düşünce, Cilt 15, Sayı 59 - 60, Yaz-Güz 2010, s. 97 - 100

“İktisadî dalgalanmanın Hayek-Mises açıklaması delil tarafından yanlışlanmıştır. İnanıyorum ki, bu açıklama hatalıdır.”

–Milton Friedman

Geçen ay, neredeyse her Mont Pelerin Cemiyeti toplantısında yüzeye çıkan, monetaristler ve Avusturyacılar arasındaki uzun zamandır süre gelen tartışma hakkında yazmıştım. İki okul da serbest piyasanın gayretli savunucuları, fakat metodoloji ve iktisadî modelleme üstüne mütemadiyen çarpışıyorlar.

Konu politikaya gelince, bu çarpışma iktisatta olduğu kadar çok değil. Nitekim, Monetarist Okul'un önder sözcüsü Milton Friedman, Friedrich Hayek'in *The Road to Serfdom*'unun (Kölelik Yolu) 50'inci yıldönümü baskısına bir süre önce iltifatlı bir takdim yazdı. Fakat, Friedman'ın (ve Allan Meltzer'in) Hayek'in *Prices and Production*'ı (Fiyatlar ve Üretim) ile Avusturyacı iktisadî dalgalanma teorisine yönelik tutumu daha az cömert.

¹ Mark Skousen, *Economics on Trial*, *The Freeman*, Mart 1995, Cilt 45, sayı 3. Metnin orijinali için bkz. <http://www.thefreemanonline.org/columns/economics-on-trial-5/>

Friedman Avusturyacı iktisadî dalgalanma teorisine dair sorusunu ilk olarak NBER'deki parasal çalışmalarda yer alan 1964 tarihli bir makalesinde yükseltti,² ve Economic Inquiry'deki 1993 tarihli bir makalesinde güncelledi.³ Her iki makalede, Friedman resesyona önceki dönemin enflasyonları tarafından neden olduğu şeklindeki Hayek-Mises tezini sorgular. Friedman, savaş döngüleri ve 1945-49'u hariç tutarak, 1879-1988 arasında Birleşik Devletler'deki döngüsel aktiviteyi (GSYİH ve diğer verilerle ölçülmüş olarak) inceledi. Friedman bir genişlemenin uzunluğu ve şiddeti ile müteakip daralmanın arasında anlamlı bir bağlantı bulunmadığı sonucuna ulaşır. Bununla birlikte, bir daralmanın uzunluğu ve şiddeti ile müteakip genişlemenin arasında epeyce yüksek bir bağlantı vardı.

Mises-Hayek Dalgalanma Teorisinin Temelleri

Friedman son derece dikkate değer istatistikî fenomenlerden birisini keşfetmiştir, ve onun yorumlaması Avusturya Okulu'na sempatik olan bizlerden dikkatli bir yanıtı hak etmektedir. Fakat uygun bir şekilde cevap vermek amacıyla, iktisadî döngünün Avusturyacı teorisinin ne olduğunu ve neyi ima ettiğini tam olarak anlamamız çok önemlidir.

Mises ve Hayek iktisadî dalgalanmalara esas olarak hükümet tarafından para arzının arttırılması veya iskonto oranının düşürülmesi yoluyla yaratılan, ucuz kredilerce (cheap credit) neden olduğunu iddia eder. Avusturyacılara göre, gevşek para (easy money) ekonominin zaman yapısında bir dengesizlik meydana getirir. Fâiz oranlarını yapay bir şekilde doğal oranın altına düşürür, ve özellikle (madencilik, imalat, ticarî gayrimenkul gibi) daha üst sıradaki sermaye malları endüstrilerinde hızlı bir ekonomik büyüme yaratır. Bununla birlikte, bu büyüme sürdürülemezdir. Ekonomi canlandıkça fâiz oranları doğal haddin üstüne yükselir, ve yatırım artışı bir çöküşe dönüşür. Kaçınılmaz resesyon tüketim ile yatırım arasındaki uygun dengeyi yeniden kurar.

Mises-Hayek modeli, iktisadî dalgalanma süresince sermaye yatırımı sektörünün genişlemesi ve daralmasına odaklandığından, çoğunlukla bir "aşırı yatırım" veya "kötü yatırım" dalgalanma teorisi diye adlandırılır.⁴

Esasen, Mises-Hayek modelini Friedman'ın "bedava öğle yemeği diye bir şey yoktur" hükmünün teyidi olarak görürüm. Devlet, bedelini ödemeksizin, karşılıksız (irredeemable) kâğıt parayı yoktan var edemez. Parasal enflasyon, yalnızca fiyatları yükseltmekle kalmaz, ekonomiyi tahrif eder. Gevşek paranın (easy money) ilk tesiri bir hızlı büyümedir, ama er geç bir kriz takip etmek zorundadır.

² Milton Friedman, "The Monetary Studies of the National Bureau," 44'üncü Yıllık Rapor, National Bureau of Economic Research (1964), The Optimal Quantity of Money and Other Essays içinde yeniden yayınlandı, (Chicago: Aldine, 1969) ss. 261-84.

³ Milton Friedman, "The 'Plucking Model' of Business Fluctuations Revisited," *Economic Inquiry* (Nisan 1993), ss. 171-77.

⁴ Avusturyacı iktisadî dalgalanma teorisinin detaylı bir açıklaması Murray Rothbard'ın America's Great Depression'unda bulunabilir, bkz. 4. Basım (New York: Richardson&Snyder, 1983 [1964]). Hayek'in Prices and Production'u halen piyasadadır, bkz. 2. Basım (New York: Augustus M. Kelley, 1935 [1931]).

Konu Üstündeki Veri

Friedman, bir resesyonun nedeninin önceki döneme ait enflasyon olduğu, ve diğer şartlar aynı kaldığında, karşılıksız para enflasyonu (fiat inflation) yükseldikçe, müteakip düşüşün de şiddetli olacağı şeklindeki Mises-Hayek modelinin temel bir anlayışına sahip görünüyor. (Enflasyon daha yükseğe tırmandıkça, çöküş daha büyük olacaktır.)

Friedman Avusturyacı iktisadî dalgalanma teorisini, kanıtlar bir resesyon ile önceki dönem enflasyonu arasındaki herhangi bir bağlantıyla aykırı düşüyor görüldüğü için reddetmektedir. Bununla birlikte, inanıyorum ki, Friedman yanlış verileri kullanıyor. Birisi, Mises ve Hayek'i uygun şekilde yargılamak amacıyla, geçmiş ekonomik aktiviteyi (genişlemeyi) müteakip ekonomik aktiviteyle (daralmayla) değil, "gevşek krediyi" (easy credit) ekonomik aktivite ile bağlantılandırılmalıdır. Bir ekonomik iyileşme veya resesyon parasal politikadaki bir tedbir ile önemli ölçüde değişebilir. Örneğin, Federal Rezerv, 1982'de bankacılık sistemine muazzam yeni rezervler enjekte ettiğinde yaptığı gibi, derin bir resesyonun normal seyrini izlemesine izin vermeyebilir. Ayrıca, GSYİH, Mises-Hayek teorisinin aslî odağı olan, yatırım aktivitesinin iyi bir göstergesi değildir. GSYİH, daha üst sırada yer alan sermaye mallarının üretimini değil, yalnızca nihaî çıktıyı ölçmektedir.

Açık bir şekilde, parasal politika ve ekonomik aktivite arasında kuvvetli bir bağ vardır. Friedman'ın hayat boyu eserinin çoğu kısmı bu yakın bağlantı ile ilgilendirilir. Mises ve Hayek, parasal akım mekanizmasının sermaye yatırımları sektörü boyunca nasıl çalıştığını göstererek, gerçekten bundan daha da ileri gider.

Mises-Hayek modelini açıklamak için iki örnek sunuyorum. Önce, 1950'ler ve 1960'lardaki Birleşik Devletler'i dikkate alınız. Parasal enflasyon bu dönemlerde nispi olarak ılımlıydı ve iktisadî dalgalanma da ılımlıydı. Ancak, parasal enflasyon 1960'ların son yıllarında ve 1970'lerde çok daha hızla yükseldi ve ekonominin harareti de arttı. Genişlemeler daha büyük ve daralmalar daha şiddetli idi, tıpkı Mises ve Hayek'in tahmin ettiği gibi.

1980'lerin Japonya'sına bakınız. Şayet Japonya Bankası (para arzını her yıl için yalnızca yüzde iki-üç seviyesinde arttıran) Friedman'ın parasal kuralını benimsemiş olsaydı, Avusturyanlar ancak hafif bir enflasyonist yükseliş ve müteakip resesyonu öngörürlerdi. Ne yazık ki, Japonya Bankası parasal tabanı dört tam yıl boyunca yüzde on bir genişleterek ve fâiz oranlarını yapay surette düşük tutarak, fazlasıyla eli açık bir para politikasına girişti. Sonuç, (1) 1980'lerin son yıllarındaki çarpıcı ekonomik büyüme, (2) 1990'ların ilk yıllarındaki müteakip bir çöküş ve depresyon idi. Buradaki verilerin Mises ve Hayek'i nasıl olup da yanlışladığını görmekte başarısızım. Nitekim, Japon ekonomist Yoshio Suziki yakın bir tarihte Avusturyacı tezi teyit etti: "Hayek'in bize öğrettiği gibi, gevşek para (easy mo-

ney) mal ve hizmetlerin fiyatını her zaman yükseltmez, ama ekonominin yapısında, özellikle de sermaye piyasalarında, daima bir dengesizlik yaratır... Bu tamına [1980'lerde] Japonya'da gerçekleşen şeydi."⁵ Suzuki, Japon tüketici ve toptan fiyatlarının 1980'lerin son yılları boyunca nispeten istikrarlı olduğuna, fakat (hisse senetleri, gayrimenkul, sanat eserleri ve diğer) varlık fiyatlarında sürdürülemez bir "balon" oluştuğuna işaret etmiştir.

Milton Friedman ve ben Avusturyacı iktisadî dalgalanma teorisinin değerini tartışan mektuplaşmalarımıza devam ediyoruz. Bu kritik meselede daha çok araştırma ve sınamanın yapılması gerektiği hususunda onunla mutabıkım. İzlemeye devam edin.

⁵ Dr. Yoshio Suzuki, "Comment on Papers by Benegas Lynch and Skousen," Mont Pelerin Cemiyeti Toplantıları, 27 Eylül 1994, Cannes, Fransa. Suzuki ayrıca "kırk yıllık bir parasal iktisatçılık tecrübemde, Hayek'in ticarî dalgalanma teorisinin özünü yaşama geri döndürme ihtiyacını hiçbir zaman bugünkü kadar güçlü şekilde hissetmemiştim" demişti.